

Emilia Airaksinen

KATSOMUSTEN MAAILMA

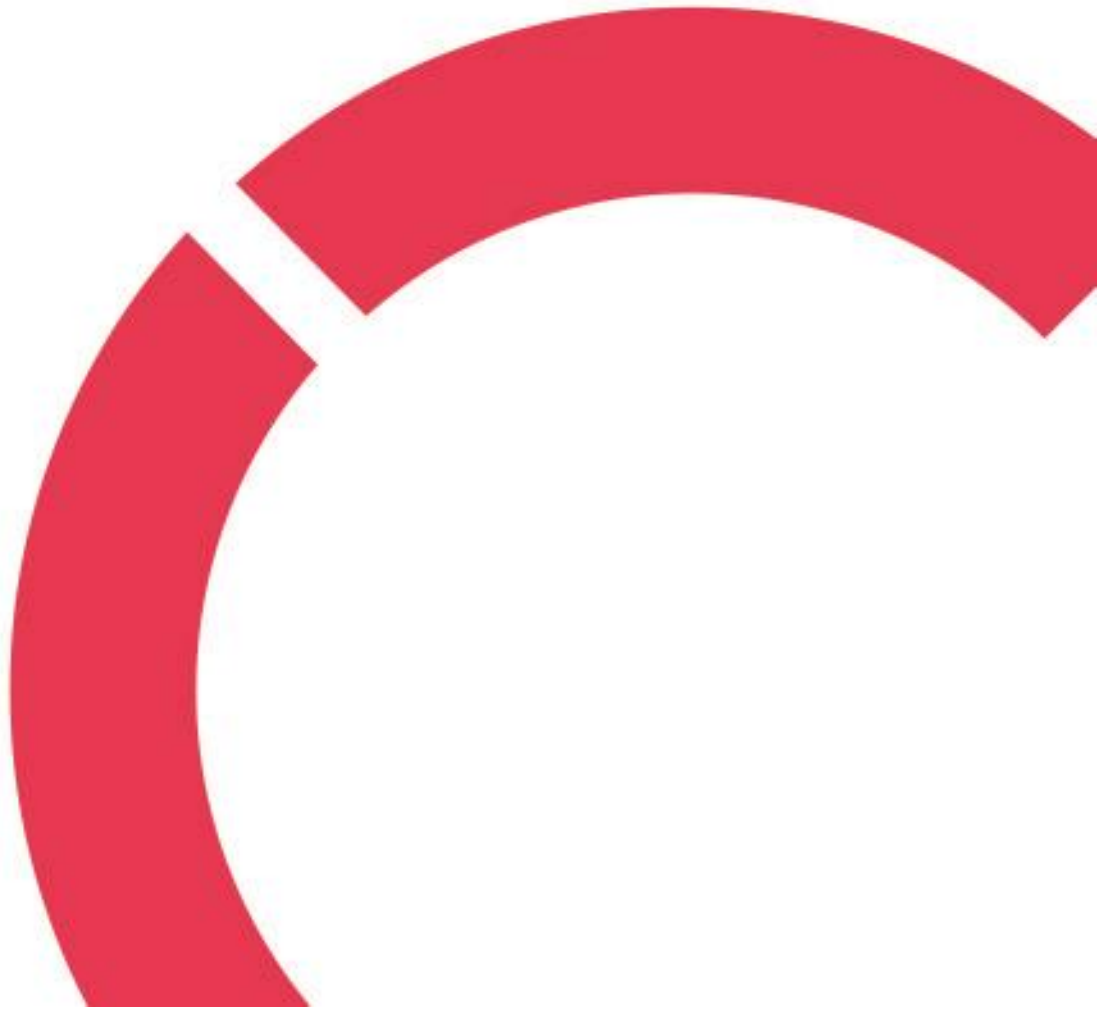
Katsomuskasvatusopas varhaiskasvatukseen

Opinnäytetyö

CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomikoulutus

Marraskuu 2024

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Marraskuu 2024	Tekijä/tekijät Emilia Airaksinen
Koulutus Sosionomi (AMK)		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi KATSOMUSTEN MAAILMA – Katsomuskasvatusopas varhaiskasvatukseen		
Työn ohjaaja Kirsi Herranen-Somero		Sivumäärä 29 + 0
Työelämäohjaaja Tuula Hoffrén		
<p>Katsomuskasvatus on osa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogista toimintaa (Lamminmäki-Vartia, Castillo & Lahtinen 2024). Se kattaa uskonnot, erilaiset katsomukset sekä uskonnottomuuden. Siihen ei kuulu uskonnon harjoittaminen. (Saarinen, 34.) Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa tarkastellaan lapsiryhmässä läsnä olevia uskontoja ja muita katsomuksia mukaan lukien myös uskonnottomuutta (Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 46). Katsomuskasvatuksen myötä edistetään lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien muodostumista sekä pyritään lisäämään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä (Lamminmäki-Vartia ym. 2024).</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli työstää Kallaveden seurakunnalle katsomuskasvatusopas, jota he voivat tarjota päiväkodeille tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Opinnäytetyön tavoitteina oli osaamisen ja toiminnan kehittäminen, katsomuskasvatus tietoisuuden vahvistaminen sekä kunnioituksen ja ymmärryksen edistäminen. Oppaan tarkoituksena on vastata kysymykseen ”Miten eri katsomuksiin voisi tutustua yhdessä lasten kanssa?”.</p> <p>Opinnäytetyöni oli toiminallinen opinnäytetyö, joka koostui katsomuskasvatusoppaan työstämisestä ja opinnäytetyön raportista sekä sen arvioinnista. Tietoperusta pohjautui luotettaviin Internet-lähteisiin, opinnäytetöihin, lakeihin, sopimuksiin ja ohjeistuksiin sekä Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Työmenetelminä oli dialoginen keskustelu ja edistymisen seuraaminen, sähköinen kysely oppaan toiveista sekä tiedonhankintamenetelmät. Katsomuskasvatusoppaan sisällön hahmottamisessa käytin apuna miellekarttaa. Palaute kerättiin sähköisesti Google Forms -ohjelmistolla tehdyllä lomakkeella.</p> <p>Opinnäytetyön tuotoksena syntyi katsomuskasvatusopas, joka sisältää teoretietoa, erilaisia menetelmiä, materiaalia ja vinkkejä sekä kolme valmista katsomuskasvatuksellista tuokiota.</p> <p>Katsomuskasvatus on ajankohtainen aihe. Päiväkodeissa on eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia. Eri uskontoihin, katsomuksiin ja kulttuureihin tutustuminen on tärkeää tiedon kasvattamiseksi, ennakkoluulojen poistamiseksi ja yhdenvertaisuuden tukemiseksi.</p>		
Asiasanat Katsomuskasvatus, katsomus, kulttuuri, lapset, päiväkotit, uskonto, varhaiskasvatus		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date November 2024	Author Emilia Airaksinen
Degree programme Bachelor of Social Sciences, Social Services		
Name of thesis A WORLD OF VIEWS – A Worldview education guide to early childhood education		
Centria supervisor Kirsi Herranen-Somero	Pages 29 + 0	
Instructor representing commissioning institution or company <u>Tuula Hoffrén</u>		
<p>Worldview education is part of the pedagogical activities of early childhood education and preschool education (Lamminmäki-Vartia, Castillo & Lahtinen 2024). It covers religions, different beliefs and non-religiousness. It does not include the practice of religion. (Saarinen, 34.) Early childhood education examines the religions and other beliefs present in the children's group, including non-religiousness (City of Kuopio's early childhood education plan 2024, 46). Worldview education promotes the formation of children's cultural and viewing identities and aims to increase mutual respect and understanding (Lamminmäki-Vartia ym. 2024).</p> <p>The purpose of the thesis was to prepare a worldview education guide for the Kallavesi parish, which they can offer to kindergartens to support the implementation of worldview education. The objectives of the thesis were the development of competence and activities, strengthen the awareness of worldview education and promoting respect and understanding. The purpose of the guide is to answer the question "How could different views be explored together with children?".</p> <p>My thesis was a functional thesis, which consisted of working on a worldview education guide and a thesis report and its evaluation. The knowledge base was based on reliable Internet sources, theses, laws, agreements and guidelines, as well as the City of Kuopio's early childhood education plan. The working methods included dialogical discussion and monitoring of progress, an electronic survey of the guide's wishes and information gathering methods. I used a mind map to help me understand the content of the guide to worldview education. The feedback was collected electronically using a form created using Google Forms software.</p> <p>The result of the thesis was a worldview education guide, which contains theoretical information, various methods, material and tips, as well as three ready-made worldview education sessions.</p> <p>Worldview education is a topical topic. The daycare centres have children from different linguistic and cultural backgrounds. Getting to know different religions, beliefs and cultures are important for increasing knowledge, eliminating prejudices and supporting equality.</p>		
Key words Children, culture, early childhood education, kindergarten, religion, worldview education, worldview		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 MITÄ ON KATSOMUSKASVATUS?	3
2.1 Katsomuskasvatuksen tavoitteet ja sisältö.....	5
2.2 Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa	6
2.3 Lait, sopimukset ja ohjeistukset.....	9
3 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	12
3.1 Lähtökohdat, tarkoitus ja tavoitteet.....	13
3.2 Suunnittelu.....	13
3.3 Toteutus.....	15
3.4 Palaute.....	17
4 POHDINTA	21
4.1 Kehittämistyön tavoitteiden toteutuminen	21
4.2 Luotettavuus ja eettisyys	22
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	24
LÄHTEET	27
KUVIOT	
KUVIO 1. Opinnäytetyöprosessi 2024	12
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. SWOT-analyysi	15

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli katsomuskasvatusoppaan työstäminen Kuopion Kallaveden seurakunnalle, tarkemmin sanottuna seurakunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Kallaveden seurakunnan alueella on yhteensä 32 päiväkotia mukaan lukien yksityiset päiväkodit, joiden kanssa seurakunta tekee yhteistyötä. Kunnan puolen päiväkoteja on yhteensä 21, joiden kanssa Kallaveden seurakunnalla on yhteistyösopimukset. Opinnäytetyöni oli toiminallinen opinnäytetyö, joka koostui katsomuskasvatusoppaan työstämisestä ja oppaan pohjalta kirjoitetusta opinnäytetyön raportista sekä opinnäytetyön arvioinnista. Tietoperusta pohjautui luotettaviin Internet-lähteisiin, opinnäytetöihin, lakeihin, sopimuksiin ja ohjeistuksiin sekä Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Opinnäytetyö sai alkunsa kehittämisideastani Kallaveden seurakunnalle. Seurakunnan varhaiskasvattajat ovat omalta osaltaan toteuttaneet katsomuskasvatusta alueen päiväkodeissa. Ajatuksena oli kuitenkin saada lisättyä myös päiväkotien varhaiskasvattajien tietämystä katsomuskasvatuksen toteuttamisesta. Tarkoituksena oli työstää Kallaveden seurakunnalle katsomuskasvatukseen liittyvä opas, jota he voivat tarjota päiväkodeille tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Oppaan tarkoituksena on antaa ideoita katsomuskasvatuksen toteuttamiseen päiväkotien henkilöstölle.

Opinnäytetyölle muodostui kolme keskeistä tavoitetta. Tavoitteina oli kunnioituksen ja ymmärryksen edistäminen eri katsomuksia kohtaan, osaamisen ja toiminnan kehittäminen niin seurakunnan kuin päiväkotien osalta sekä päiväkotien henkilöstön katsomuskasvatus tietoisuuden vahvistaminen. Oppaan tarkoituksena on vastata kysymykseen ”Miten eri katsomuksiin voisi tutustua yhdessä lasten kanssa?”.

Eri uskonnot ja katsomukset ovat osa elinympäristöämme. Siksi onkin tärkeää tutustua ja oppia tuntemaan niin omaa uskontoa ja katsomustaan kuin myös itselle vieraita uskontoja ja katsomuksia. Niihin tutustuminen lisää ymmärrystä ja edistää kunnioitusta eri uskontoja ja katsomuksia kohtaan.

Katsomuskasvatusta voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja menetelmin. Erilaisia työtapoja ja menetelmiä voidaan myös hyödyntää yhtä lailla eri uskontoihin ja katsomuksiin tutustuessa. Katsomuskasvatusta voidaan toteuttaa kaikilla niillä työtavoilla, joita käytetään myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa muutenkin (Lamminmäki-Vartia & Lahtinen 2024). Lasten ikä, tarpeet, valmiudet, kiinnos-

tuksen kohteet sekä kulttuuri- ja katsomustausta vaikuttavat työtapojen valintaan. Toiminnalliset, kokemukselliset sekä luovuutta ja osallisuutta tukevat työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen muotoja, jotka kuuluvat myös katsomuskasvatukseen. (Lamminmäki-Vartia & Lahtinen 2024.)

Katsomuskasvatusoppaaseen on koottu teorian tietoa aiheeseen liittyen, erilaisia menetelmiä tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen sekä materiaalia ja vinkkejä, joita voi hyödyntää osana katsomuskasvatuksen toteuttamista. Oppaan lopussa on kolme valmista katsomuskasvatuksellista tuokiota.

Tässä opinnäytetyön raportissa avaan laajemmin opinnäytetyön lähtökohtia, tarkoitusta, tavoitteita ja menetelmiä sekä opinnäytetyöprosessia ja sen eri vaiheita. Tuon esille oppaasta saatua palautetta ja reflektoin tavoitteideni toteutumista. Opinnäytetyöprosessin lisäksi avaan raportissa laajemmin katsomuskasvatusta, sen tavoitteita, sisältöä ja toteutusta. Käsittelen myös aiheeseen liittyviä lakeja, sopimuksia ja ohjeistuksia, jotka ohjaavat ja määrittävät myös osaltaan toimintaa. Lisäksi käsittelen opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä. Raportin lopussa yhteenvetona omia ajatuksia koko opinnäytetyöprosessista sekä johtopäätökset aiheesta yleisesti.

2 MITÄ ON KATSOMUSKASVATUS?

Katsomuskasvatus viittaa uskontoihin ja muihin maailmankatsomuksiin liittyvään kasvatukseen, joka on integroitu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintaan sekä tavoitteisiin ja oppimiskokonaisuuksiin. Katsomuskasvatusta toteutetaan samoilla pedagogisilla menetelmillä ja perusteilla kuin muuta varhaiskasvatusta ja esiopetusta. Katsomus puolestaan viittaa siihen ainutlaatuiseen tapaan, jolla jokainen ihminen tarkastelee maailmaa. Se on kokonaisvaltainen käsitys, joka rakentuu arvoista, uskomuksista, tiedosta ja siihen liittyvistä perusteluista. Katsomus muodostaa perustan yksilön olemassaololle. Se auttaa hahmottamaan ihmisen tehtävää ja valintoja. Yksilön katsomus voi olla joko uskonnollinen, uskonnoton tai yhdistelmä näistä elementeistä. (Lamminmäki-Vartia.)

Katsomuskasvatus on osa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogista toimintaa, joka on luonteeltaan yleissivistävää. Katsomuskasvatus edistää lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien muodostumista. Sen avulla pyritään lisäämään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä. Katsomuskasvatus edistää lasten kykyä ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja tukee heitä toimimaan yhteiskunnassa, kun heidän elinpiirinsä asteittain laajenee kodin ulkopuolelle. Katsomuskasvatus on integroitu kieli- ja kulttuuritietoiseen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen, ja se on suunnattu kaikille lapsille. (Lamminmäki-Vartia, Castillo & Lahtinen 2024.)

Katsomuskasvatus antaa yhteisöllisiä oppimiskokemuksia ja valmiuksia, jotka toimivat perustana perusopetuksen oman uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetukselle. Katsomuskasvatuksen avulla lapsi voi ymmärtää omaa katsomusperinnettään ja kulttuuriaan osana laajempaa katsomuksellista ja kulttuurista moninaisuutta. On olennaista, että toiminnan sisältöihin sisällytetään pedagogisesti kielellisiä, kulttuurisia ja katsomuksellisia elementtejä. Nämä tekijät luovat perustan lapsen identiteettien tasapainoiselle kehitykselle. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024 [Gyekye & Lamminmäki-Vartia 2017, 97–126].) Katsomuskasvatuksen, samoin kuin koko varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen, on oltava kieli-, katsomus- ja kulttuuritietoista (Lamminmäki-Vartia ym. 2024).

Katsomuskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa hyödynnetään opetussuunnitelman perusteiden arvoja, lähtökohtia ja periaatteita. Katsomuskasvatus ei ole arvovapaata tai neutraalia, kuten ei mikään muukaan kasvatus. Sen sijaan kasvatuksen moninaisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvoa kunnioittavat arvot ohjaavat ja määrittävät yhteistä toimintaa, myös katsomuskasvatuksessa. Tähän kytkeytyy myös sitoutumattomuuden periaatteen ymmärtäminen. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

Katsomuskasvatusta voidaan lähestyä lapsen oikeuksien, opetussuunnitelmien velvoitteiden sekä pedagogisten mahdollisuuksien näkökulmista. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Lapsilla on oikeus saada tietoa eri katsomuksista osana muuta opetusta. Kyky tulla toimeen ihmisten kanssa, myös eri tavoin ajattelevien ihmisten kanssa on tärkeä osa sivistystä. Siksi myös ymmärrys ja arvostus erilaisia katsomuksia kohtaan luovat perustaa yhteiskunnan jäsenenä toimimiselle. Lapsen oikeuksien näkökulmasta katsomuskasvatus tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia ja saada tietoa eri katsomuksista heidän ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Katsomuskasvatuksen kautta lapset voivat harjoitella oikeuttaan ilmaista omia katsomuksellisia pohdintoja, esittää kysymyksiä ja kyseenalaistaa asioita. Yhteisten keskustelujen myötä lapsille annetaan oikeus muodostaa omat mielipiteensä ja suhteensa eri katsomuksiin. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestäjillä on velvollisuus toteuttaa katsomuskasvatusta. Suunnitelmallinen ja pedagogisesti perusteltu katsomuskasvatus tulee integroida osaksi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kokonaisuutta. Kyky suunnitella ja toteuttaa laadukasta katsomuskasvatusta on tärkeä osa varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillista osaamista. Katsomuskasvatuksen myötä henkilöstö luo tilaa lasten ihmettelylle ja kysymyksille, monenlaisille juhlille, arjen kohtaamisille sekä vuoropuhelulle. Vuoropuheluun osallistuvat paitsi lapset, myös koko henkilöstö, huoltajat sekä muut yhteistyökumppanit. Katsomuskasvatus avaa mahdollisuuksia laajentaa oppimisympäristöjä ja hyödyntää luovia menetelmiä leikin, sanataiteen ja moniammatillisen yhteistyön kautta. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

Katsomuskasvatus on lapsen oikeus ja henkilöstön velvollisuus sekä yhteistyön mahdollisuus. Lasten kanssa yhdessä erinäisten katsomuksellisten kysymysten tutkiminen avaa tilaa eri katsomusten moninaisuudelle lapsiryhmässä. Tämä myös rohkaisee henkilöstöä perehtymään lasten katsomuksellisiin taustoihin ja käymään hedelmällistä vuoropuhelua yhdessä huoltajien kanssa. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.) Henkilöstön ei mielestäni tarvitse tuntea perusteellisesti jokaisen ryhmässä olevan lapsen katsomusta tai uskontoa, vaan ennemminkin näkisin tärkeämpänä, että henkilöstö suhtautuu ryhmässä esiintyviin katsomuksiin ja uskontoihin myönteisesti ja arvostavasti kunnioittaen jokaisen lapsen katsomuksellista taustaa.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan peruseriaatteena on ryhmässä toimiminen ja toiminnan tulee olla suunnattu kaikille lapsille. Katsomuskasvatus on jokaisen lapsen oikeus ja se on olennainen osa ryhmämuotoista varhaiskasvatusta ja esiopetusta. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

2.1 Katsomuskasvatuksen tavoitteet ja sisältö

Katsomuskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten ymmärrystä erilaisten katsomusten ja uskontojen moninaisuudesta sekä lisätä ja edistää kunnioitusta erilaisuutta ja moninaisuutta kohtaan. Katsomuskasvatuksen avulla pyritään tukemaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

Katsomuskasvatus kattaa uskonnot, erilaiset katsomukset sekä uskonottomuuden. Se on yleissivistävää ja suunnattu kaikille lapsille. Siihen ei kuulu uskonnon harjoittaminen. Katsomuskasvatuksen avulla kunnallisessa varhaiskasvatuksessa tutustutaan niihin uskontoihin ja katsomuksiin, jotka ovat läsnä lapsiryhmässä. Kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa katsomuskasvatuksen toteuttamisesta. Yhteiskunnan varhaiskasvatuksen, erityisesti katsomuskasvatuksen, peruseriaatteena on, että toiminta on avointa kaikille. Jokaisen lapsen tausta ja katsomus huomioidaan, eikä eri katsomuksia aseteta eriarvoiseen asemaan. (Saarinen, 34.)

Katsomuskasvatuksessa, kuten muussakin toiminnassa, tulee huolehtia lasten osallisuudesta toiminnan kaikissa vaiheissa. On olennaista, että henkilöstö kuuntelee lasten ajatuksia ja reagoi heidän ideoihinsa ja kysymyksiinsä. Tämä auttaa laajentamaan lasten kiinnostuksen kohteita ja oppimismahdollisuuksia. Lasten kiinnostuksen kohteet toimivat toiminnan perustana. (Lamminmäki-Vartia & Lahtinen 2024.)

Katsomuskasvatukseen liittyviä sisältöjä tuovat perheiden erilaiset juhlat, kuten kasteet, konfirmaatiot, häät ja hautajaiset. Eettiset kysymykset, Raamatun kertomukset sekä vuoden kiertoon liittyvät juhlat, kuten joulu ja pääsiäinen, ovat myös osa katsomuskasvatusta. Näihin juhliin liittyvät laulut ja leikit rikastuttavat kokemusta entisestään. Katsomuskasvatukseen sisältyy myös elämänskysymysten pohtiminen, kuten kuolema ja eettinen ajattelu oikeasta ja väärästä. (Kaarre & Miettinen 2019, 12 [Uskontokasvatus.net].)

Useat vuodenkiertoon liittyvät tapahtumat ja juhlat kuuluvat suomalaiseen kulttuuriin, ja niiden käsitteleminen lasten kanssa on tärkeää. Näillä juhlapäivillä on usein kristilliset juuret, joten yhteistyö seurakunnan kanssa on luontevaa. Yhteistyön muodot sovitaan aina paikallisesti päiväkodin toiveiden ja tarpeiden mukaan. (Saarinen, 34–35.) On myös kuitenkin tärkeää tutustua myös muissa uskonnoissa ja kulttuureissa esiintyviin juhliin tiedon kasvattamiseksi ja ennakkoluulojen poistamiseksi. Evankelisluterilaisen kirkon lisäksi yhteistyötä voidaan myös tehdä muiden uskonnollisten tai katsomuksellisten yhteisöjen kanssa. Tämä tuo toimintaan tasa-arvoisuutta ja tukee yhdenvertaisuutta.

Katsomuskasvatuksen monipuolisiin työskentelytapoihin yhdistyy erilaisia oppimisympäristöjä sekä monenlaisia materiaaleja, välineitä ja mahdollisuuksia, jotka tukevat leikkiä ja oppimista. Katsomuskasvatuksen toteuttamisessa voi hyödyntää muun muassa vierailijoita, kuten huoltajia, lasten sukulaisia sekä kirjastojen tai uskonnollisten yhteisöjen työntekijöitä. (Lamminmäki-Vartia & Lahtinen 2024.)

2.2 Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä huoltajien kanssa. Sen tehtävänä on myös lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin sisältyy henkilöstön välinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Myös katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa, ottaen huomioon ja kunnioittaen kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja. (Opetushallitus 2022, 16, 33, 49.) Hyvälle kasvatusyhteistyölle edellytyksiä luo ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä perheiden moninaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkemyskäsityksiin (Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 17). Huoltajien kanssa keskustelu perheen katsomuksesta tai uskonnosta on myös erityisen tärkeää, jotta lapsen kasvua ja kehitystä pystyttäisiin tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suomalaisten demokraattisten arvojen, kuten yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden edistäminen. Varhaiskasvatus perustuu lasten, heidän huoltajiensa ja henkilöstön väliseen vuorovaikutukseen, joka muovaa moninaista suomalaista kulttuuriperintöä. Henkilöstön on tärkeää luoda ympäristö, joka kunnioittaa moninaisuutta. Lapsilla on oltava mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja riippumatta muun muassa sukupuolesta, syntyperästä tai kulttuuritaustasta. (Helenius 2020, 11 [Opetushallitus 2018a, 21].)

Lasten elinpiiri laajenee, kun he aloittavat varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja uskomusten ohella lapset kohtaavat myös erilaisia ajattelutapoja ja toimintamalleja. (Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 46.) On kuitenkin hyvä huomioida, että eri katsomuksissa ja uskonnoissa voi esiintyä erilaisia sääntöjä, joiden noudattaminen voi olla erityisen tärkeää perheelle. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi huomioida nämä osana lapsen kasvatusta sekä kuulla ja kunnioittaa aidosti perheen taustaa.

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa, jossa korostuu sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitys. Osaamiseen sisältyy kyky kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää erilaisia näkökulmia sekä kyky pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidot, samoin kuin kyky ilmaista itseään ja ymmärtää muita, ovat merkittäviä identiteetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kannalta. Toimiva vuorovaikutus eri kulttuuri- ja katsomustaustaisten ihmisten kanssa edellyttää sekä oman että muiden kulttuurien ja katsomusten ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja. (Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 22.) Myös katsomuskasvatuksen kautta pystytään tukemaan lasten kulttuurista osaamista, vuorovaikutustaitoja, ilmaisua sekä laaja-alaista ajatteluun ja oppimiseen liittyvää osaamista (Opetushallitus 2022, 49).

Lapsen katsomuksellinen identiteetti ei synny pelkästään kotona saadun kasvatuksen tai perhepiirissä vietettävien juhlien myötä. Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen, hän kohtaa erilaisia tapoja tarkastella maailmaa, jotka poikkeavat hänen aiemmista kokemuksistaan. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvien kohtaamisten ja pedagogisten toimintojen myötä lapsen katsomuksellinen identiteetti saa yhä enemmän vaikutteita ympäristöstään. Lapsi rakentaa omaa katsomuksellista identiteettiään havaintojensa kautta varhaiskasvatuksen ympäristössä sekä muussa elinpiirissään. Leikki, yhteinen työskentely, toiminta, ruokailuhetket ja lapsiryhmässä käytävät keskustelut edistävät lasten identiteettien kehittymistä sekä auttavat luomaan keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä myös itselle vierasta kohtaan. Henkilöiden avoimuus ja herkkyys lasten kysymyksille sekä ihmettelyle yhdessä tavoitteellisen pedagogisen toiminnan kanssa laajentavat lapsen katsomuksellista näkökulmaa. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

Varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma edellyttävät päiväkodeilta kaikille lapsille suunnattua katsomuskasvatuksen toteuttamista. Katsomuskasvatus edistää lapsen monipuolista osaamista, jota nykypäivän lapset tarvitsevat yhä moniarvoisemmassa Suomessa. Moninaisuuden ymmärtämiseksi lasten on tärkeää tutustua paitsi kieliin ja kulttuureihin, myös uskontojen ja muiden katsomusten todellisuuteen. Yhdessä tapahtuva ihmettely, keskustelut, tutkiva oppiminen ja retket auttavat tuomaan katsomusten maailman lasten tasolle. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2019.) Moninaisuuden arvostaminen ja hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, jotta lapset oppisivat näkemään asioita myös muiden ihmisten kannalta sekä tarkastelemaan asioita monipuolisemmin eri näkökulmista.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kykyä ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoittaa toimimista siinä. Tätä lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön historian, ny-

kytilanteen ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan hyödyntää monipuolisesti erilaisia menetelmiä, kuten satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä myös vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. (Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 46.)

Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa pitää sisällään kulttuuriperinnön siirtämistä sukupolvelta toiselle, johon sisältyy oman uskonnon tapoihin, traditioihin ja sisältöihin tutustumista. Monipuolisia oppimisympäristön aineksia tarjoavat muun muassa tunnelma, esineet, symbolit, kuvat, musiikki ja taide. (Kaarre & Miettinen 2019, 12 [Uskontokasvatus.net].)

Varhaiskasvatus on uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton, joka tarkoittaa sitä, että eri katsomuksia tulee tarkastella tasa-arvoisesti ilman arvottamista. Lapsia ei tule ohjata mihinkään tiettyyn katsomukseen, eikä heihin saa vaikuttaa katsomuksellisesti. (Opetushallitus 2018b, 1.) Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen sisältyy erilaiset uskonnot, katsomukset ja uskonnottomuus. Ryhmässä esiintyviä uskontoja ja katsomuksia käsitellään niitä arvottamatta ja jokaisen lapsen taustaa tulee kunnioittaa yhdenvertaisesti. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko.)

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lapset pääsevät tutustumaan uskontoihin ja katsomuksiin liittyviin asioihin ja ilmiöihin opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Tämä tapahtuu varhaispedagogiikan ja pienten lasten oppimiseen soveltuvilla menetelmillä. Lapset saavat tietoa, kokemuksia ja elämyksiä maailman monimuotoisista ilmiöistä yhteisten ryhmätoimintojen kautta. Samalla heille tarjotaan kieli ja käsitteet, joiden avulla he voivat keskustella uskonnoista ja katsomuksista. Pienten lasten oppiminen on kokemuksellista ja kokonaisvaltaista. Lapsen luonnollista tapaa oppia leikin, liikkumisen, tutkimisen, erilaisten tehtävien suorittamisen, itseilmaisun ja taiteellisten aktiviteettien kautta tulee kunnioittaa. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa lapsiryhmässä tarkastellaan yhdessä läsnä olevia uskontoja ja muita katsomuksia. Lasten kanssa voidaan kuitenkin myös tutkia laajemmin eri uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan myös uskonnottomuutta. Lasten kanssa tutustutaan eri katsomuksiin ja niiden mukaisiin perinteisiin. Vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä erinäiset arkipäivän tilanteet, kuten pukeutuminen ja ruokailu ovat luontevia tapoja tarkastella eri katsomuksia. Lasten kanssa pohditaan yhdessä heitä mietityttäviä elämänkysymyksiä, ja myös ihmettelylle annetaan tilaa. (Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024, 46.)

Katsomuskasvatuksen toteuttaminen on osa päiväkodin varhaiskasvattajan ammattikuvaa. Jokainen aikuinen toteuttaa tätä kasvatustyötä arjessaan, omassa ryhmässään, omalla persoonallisuudellaan ja ryhmän tarpeiden mukaan, osana kokonaisopetusta ja sen periaatteita. Katsomuskasvatuksen lähtökoh- tana on lapsen turvallisuuden tunne sekä hänen omien kokemustensa, ajatustensa ja kysymystensä hu- mioiminen. Lapsen turvallisuuden tunnetta tukee se, että lapsen lähellä oleva aikuinen, joka toimii omassa ryhmässä, kohtaa lapsen kokemukset ja pohdinnat. (Castillo, Ylitapio-Mäntylä, Mikkonen & Kuorilehto 2021, 109 [Utajärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 44].)

Katsomuskasvatusta toteuttaessaan henkilöstön on toimittava ammattimaisesti, ilman että oma katso- mus vaikuttaa heidän toimintaansa. Henkilöstön tulee olla tietoinen niistä arvoista ja asenteista, jotka vaikuttavat heidän toimintaansa, sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen perusarvoista. (Lammin- mäki-Vartia ym. 2024.) Ajattelisin, että katsomuskasvatus kannustaa, mutta myös haastaa henkilöstöä laajentamaan omaa ammatillista osaamista. Katsomuskasvatuksen kautta mahdollistuu myös omien stereotyyppien, arvojen ja asenteiden tunnistaminen.

Laadukas katsomuskasvatus tukee lasten kulttuurista osaamista, vuorovaikutustaitoja, ilmaisua sekä ajattelua ja oppimista laaja-alaisesti. Laadukas katsomuskasvatus myös edistää tasa-arvon ja yhdenver- taisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Katsomuskasvatuksen integroiminen lapsiryhmien toi- mintakulttuuriin edistää lasten oikeuksien toteutumista ja on osa tasa-arvoista ja sosiaalisesti oikeuden- mukaista kasvatusta. (Lamminmäki-Vartia ym. 2024.)

2.3 Lait, sopimukset ja ohjeistukset

Varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät veloitteet perustuvat määräyksiin, lainsäädäntöön ja kan- sallisiin sopimuksiin. Samoin myös katsomuskasvatus ja sen toteuttamisen perusteet ovat peräisin näistä samoista sopimuksista, laeista, asetuksista ja määräyksistä. (Helenius 2020, 6.)

Varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on

antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhden- vertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuk- sellista taustaa (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, 3 §).

Suomen perustuslain mukaisesti

ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 6 §.)

Suomen perustuslaissa todetaan myös, että

jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 11 §.)

Uskonnonvapauslain ”-- tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä” (Uskonnonvapauslaki 6.6.2003/453, 1 §). Uskonnonvapaus on yksi perusoikeuksista, jonka perustuslaki takaa kaikille ihmisille yhdenvertaisesti. Uskonnonvapauteen sisältyy oikeus uskoa, oikeus olla uskomatta sekä valtion puolueeton suhtautuminen eri vakaumuksiin. (Uskonnonvapaus.fi 2024.) Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on uskonnonvapauden toteutumisen turvaaminen sekä uskontojen tunnustamisen ja harjoittamisen mahdollisuuksien edistäminen. Uskonnonvapauslaki turvaa uskonnonvapauden käyttämisen. (Kiiskinen & Brisson.)

Yhdenvertaisuuslain mukaisesti

ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, 8 §.)

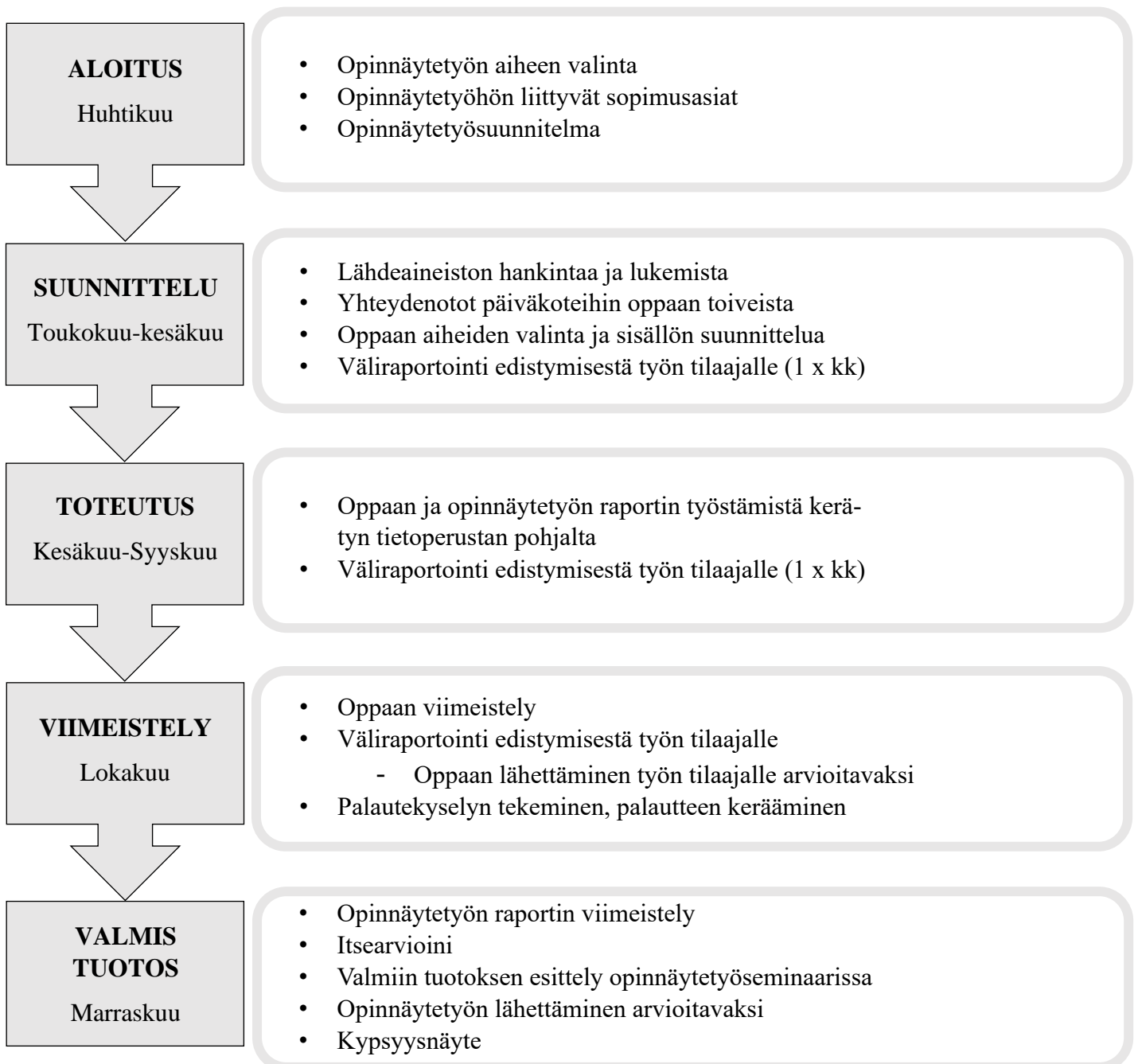
YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapsen oikeudet neljän periaatteen mukaisesti, jotka ovat lapsen syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen (Unicef). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen artiklan 12 mukaan lapsella on oikeus omien mielipiteiden ilmaisemiseen kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen mielipiteet tulee huomioida lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Artiklassa 14 todetaan, että lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Opetushallitus on julkaissut 12.1.2018 tarkentavat ohjeet varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa. Tässä ohjeessa käsitellään, miten Suomen perustuslain, varhaiskasvatuslain ja muun lainsäädännön uskonnon ja omantunnon vapautta

koskevat säännökset tulee huomioida varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa. Ohjeessa kuvataan myös mahdollisten uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten sekä niille vaihtoehtoisten toimintamuotojen järjestäminen. (Opetushallitus 2018b, 1.)

3 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Tässä luvussa kuvaan itse opinnäytetyöprosessia. Avaan laajemmin opinnäytetyön lähtökohtia, tarkoituksista ja tavoitteita sekä menetelmiä. Lukuun sisältyy myös opinnäytetyön suunnittelu- ja toteutusvaihe, joita kuvaan tarkemmin. Lisäksi käsittelen oppaasta saatua palautetta. Opinnäytetyön prosessin vaiheet on esitetty kuviossa 1.

KUVIO 1. Opinnäytetyöprosessi 2024

3.1 Lähtökohdat, tarkoitus ja tavoitteet, menetelmät

Opinnäytetyö sai alkunsa kehittämisideastani Kallaveden seurakunnalle. Ryhdyimme alkuun pohti-
maan yhdessä Kallaveden seurakunnan lastenohjaajien esihenkilön kanssa mahdollista kehittämis-
ideaa, mille olisi tarvetta juuri sillä hetkellä. Melko nopeasti syntyi idea katsomuskasvatusoppaasta
päiväkodeille. Päiväkodeilta itseltään oli myös tullut toive tämän tyyppisestä oppaasta. Seurakunnan
varhaiskasvattajat ovat omalta osaltaan toteuttaneet katsomuskasvatusta alueen päiväkodeissa. Ajatuk-
sena oli kuitenkin saada lisättyä myös päiväkotien varhaiskasvattajien tietämystä katsomuskasvatuksen
toteuttamisesta. Tarkoituksena oli työstää Kallaveden seurakunnalle katsomuskasvatukseen liittyvä
opas, jota he voivat tarjota päiväkodeille tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen.

Katsomuskasvatusoppaan tarkoituksena on antaa ideoita katsomuskasvatuksen toteuttamiseen päiväko-
tien henkilöstölle, mm. miten eri katsomuksiin voisi tutustua yhdessä lasten kanssa sekä konkreettisia
työskentelyjä ja materiaalia päiväkodeille. Oppaan tarkoituksena on vastata kysymykseen ”Miten eri
katsomuksiin voisi tutustua yhdessä lasten kanssa?”.

Kehittämistyölleni muodostui kolme keskeistä tavoitetta. Katsomuskasvatusoppaan tavoitteena on
edistää kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan ja sen myötä myös tutustua omaan sekä
itselle vieraisiin katsomuksiin. Tavoitteiksi muodostui myös osaamisen ja toiminnan kehittäminen niin
seurakunnan kuin päiväkotien osalta sekä päiväkotien henkilöstön katsomuskasvatus tietoisuuden vah-
vistaminen, jotta päiväkotien henkilöstö pystyisi entistä paremmin ja monipuolisemmin toteuttamaan
katsomuskasvatusta osana päiväkodin toimintaa.

Työmenetelminä olivat dialoginen keskustelu ja kerran kuussa edistymisen seuraaminen opinnäytetyön
tilaajan kanssa, Kallaveden seurakunnan alueen päiväkoteihin kysely oppaan toiveista sähköisesti sekä
tiedonhankintamenetelmät, kuten eri lähdeaineistojen tutkiminen, kirjallisuus ja aikaisemman työni
pohjalta tulleen tiedon hyödyntäminen. Katsomuskasvatusoppaan sisällön hahmottamisessa käytin
apuna miellekarttaa. Palautteen keräsin sähköisesti Google Forms -ohjelmistolla tehdyllä lomakkeella.

3.2 Suunnittelu

Alkuun kävimme keskustelua oppaan sisällöstä opinnäytetyön tilaajan kanssa. Kysyin myös sähköpostitse Kallaveden seurakunnan alueen kunnallisista päiväkodeista, mitä he toivoisivat katsomuskasvatukseen sisältyvän. Yksityisiin päiväkodeihin en yhteydessä ollut, koska sovimme opinnäytetyön tilaajan kanssa yhteydenotosta ainoastaan kunnan puolen päiväkodeihin. Tämä siitä syystä, koska yksityisten päiväkotien kanssa Kallaveden seurakunnalla ei ole yhteistyösopimusta. Kyselyistä huolimatta toiveita oppaan suhteen ei ollut Kallaveden seurakunnan puolelta eikä päiväkotien suunnilta. Minulla oli siis niin sanotusti vapaat kädet oppaan suhteen.

Katsomuskasvatus käsitteenä oli jossain määrin itselleni tuttu. Kuitenkaan kovin laajaa teoriatietoa aiheeseen liittyen minulla ei ollut muun muassa liittyen katsomuskasvatukseen sisältöön, sitä ohjaaviin lakeihin sekä mitä se voi olla varhaiskasvatuksessa. Myöskään varhaiskasvatussuunnitelman sisällöt eivät olleet kovin tuttuja. Alkuun ryhdyin etsimään tietoa aiheeseen liittyen ja tutustumaan katsomuskasvatukseen maailmaan, siihen liittyvään teoriatietoon, käsitteisiin ja lapsen oikeuksiin katsomuskasvatuksessa sekä siinä samalla myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin verraten osittain myös löytämiäni lähteitä siihen. Katsomuskasvatus on käsitteenä melko laaja, ja se pitää sisällään paljon erilaisia työskentelytapoja ja niissä käytettäviä menetelmiä. Se vaatii myös itseltä perusteellista tutustumista olemassa oleviin ohjeistuksiin ja materiaaleihin.

Tiedonhankinnan jälkeen aloitin suunnittelemaan katsomuskasvatukseen sisältöä. Hahmottelin oppaan sisältöä alkuun miellekartan muodossa, jotta hahmottaisin paremmin oppaan aihe kokonaisuuksia ja niiden sisältöjä. Katsomuskasvatukseen oli melko paljon jo ennestään, joten tarkoitukseni oli erottua joukosta. Tarkoitukseni oli saada tehtyä oppaasta mahdollisimman monipuolinen mutta selkeä ja helppokäyttöinen, tuoden esille erilaisia menetelmiä ja työskentelytapoja tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen.

Oppaan suunnitteluvaiheen alussa tein myös itselleni SWOT-analyysin oppaaseen liittyen. Koen, että SWOT-analyysi auttoi hahmottamaan kokonaisvaltaisemmin oppaan potentiaalia. Analyysi selvensi minulle entisestään oppaan vahvuuksia ja heikkouksia sekä myös tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia oppaaseen liittyen. SWOT-analyysi on esitetty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. SWOT-analyysi

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • Yhdessä tekeminen, toimiminen • Vuorovaikutustaidot • Ryhmätyöskentelytaidot • Oppia tuntemaan omaa katsomusta sekä myös itselle vieraita katsomuksia • Kiinnostus katsomuskasvatukseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Katsomuskasvatus tietoisuus ja osaaminen
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • Uusien asioiden oppiminen • Päiväkotien henkilöstö oppii entistä paremmin ja monipuolisemmin toteuttamaan katsomuskasvatusta osana työtään • Lapset oppivat eri katsomuksista, joka avartaa myös omaa maailmankatsomustaan ja poistaa mahdollisia ennakkoluuloja • Osaamisen ja toiminnan kehittäminen, niin päiväkotien kuin seurakunnan osalta 	<ul style="list-style-type: none"> • Käytettävissä olevat resurssit (aika, voimavarat, mahdollisuudet, keinot) • Oppaan hyödyntäminen (ei varmaa tietoa)

3.3 Toteutus

Suunnitteluvaiheen jälkeen aloin työstämään itse opasta ja siinä samalla opinnäytetyöraporttia vähitellen, kerätyn tietoperustan pohjalta. Opasta ryhdyin rakentamaan Word-tiedostolle, joka tekee sen jakamisesta helpompaa, jolloin myöskään erillisiä materiaaleja ei tarvita. Riittää, että käytössä on toimiva tietokone ja internetyhteys. Oppaan lopullinen versio on PDF-muodossa. Oppaan suunnittelu ja toteutus kesti vuoden 2024 kesäkuusta syyskuun loppuun. Syyskuun lopussa lähetin oppaan opinnäytetyön tilaajalle kommentoitavaksi. Oppaaseen oltiin tyytyväisiä, eikä muutosehdotuksia tullut.

Katsomuskasvatusopasta tehdessäni perehdyin perusteellisesti aiheeseen liittyvään teoriatietoon sekä katsomuskasvatuksen toteuttamiseen ja siinä käytettäviin menetelmiin. Tarkoitukseni oli saada koottua oppaaseen laadukkaita materiaaleja, jotka auttavat varhaiskasvattajia toteuttamaan ja kehittämään katsomuskasvatusta osana päiväkodin toimintaa. Oppaaseen koottuja materiaaleja voi jokainen varhaiskasvattaja hyödyntää missä tahansa järjestyksessä. Materiaalien on tarkoitus toimia työn tukena. Kyselyistä huolimatta oppaan suhteen ei toiveita ilmennyt, jonka vuoksi työstäessäni opasta pyrin myös asettumaan päiväkotien varhaiskasvattajien asemaan ja pohtimaan sitä kautta, millaista tietoa itse kaipaisin aiheeseen liittyen, minkälaiset sisällöt sopisivat parhaiten katsomuskasvatuksen toteuttamiseen lapsiryhmissä ja minkälainen opas palvelisi parhaiten minua työssäni varhaiskasvattajana. Opasta tehdessäni keskityin oppaan sisältöön, sisällön ymmärrettävyyteen ja helppolukuisuuteen. Halusin myös panostaa oppaan visuaaliseen ilmeeseen, joka näkyikin mielestäni valmiissa tuotoksessa. Kuvitin opasta erilaisilla kuvilla ja väreillä, minkä myötä opasta on myös varmasti miellyttävämpi lukea.

Katsomuskasvatusoppaan sisältöön valitsin menetelmiä ja työskentelytapoja, jotka ovat ennen kaikkea soveltuvia lapsille, helposti toteutettavissa, osallistavia sekä sisällöltään kiinnostavia ja merkityksellisiä, jotta opas olisi mahdollisimman käytännöllinen työväline. Halusin nostaa oppaassa esille niin itselleni entuudestaan tuttuja ja hyväksi todettuja menetelmiä kuin myös itselleni vieraampia menetelmiä. Valitsin oppaaseen menetelmiä, jotka koin soveltuvan katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Tutustuminen itselle vieraampiin menetelmiin edisti osaltaan omaa oppimistani ja kehitti osaamistani. Menetelmien valinnassa pyrin huomioimaan sen, että ne soveltuvat nimenomaan lapsille ja lapsiryhmässä toteuttavaan katsomuskasvatukseen.

Katsomuskasvatusoppaaseen on koottu teoriatietoa katsomuskasvatukseen liittyen, erilaisia menetelmiä tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen sekä materiaalia ja vinkkejä, joita voi hyödyntää osana sen toteuttamista. Oppaassa avataan myös katsomuskasvatuksen tavoitteita sekä katsomuskasvatukseen liittyviä velvoitteita. Lisäksi avaan oppaassa katsomuskasvatukseen liittyvinä käsitteinä katsomuskasvatuksen ja katsomuksen merkityksen. Katsomuskasvatusoppaan aiheiksi valikoituivat mitä on katsomuskasvatus, katsomuksiin tutustuminen, kalenterit, kerronta menetelmänä, musiikki, lattiakuvat sekä toiminnalliset ideat, pelit ja leikit. Lisäksi oppaan loppuun suunnittelin kolme valmista katsomuskasvatuksellista tuokiota, joita voi myös vapaasti hyödyntää lapsiryhmissä. Työskentelyjen aiheina ovat kultainen sääntö, ystävyys ja lapsen oikeudet.

3.4 Palaute

Katsomuskasvatusoppaan, täysin valmiin tuotoksen lähetin lokakuun alkupuolella arvioitavaksi Kallaveden seurakunnan lastenohjaajien esihenkilölle, joka välitti oppaan myös omalle tiimilleen eli seurakunnan lastenohjaajille. Palautelomakkeen lähetin niin lastenohjaajien esihenkilölle kuin myös jokaiselle lastenohjaajalle, jonka kautta pyysin palautetta oppaasta. Opinnäytetyön tilaaja lähetti oppaan kommentoitavaksi myös kahdelle KieKu-opettajalle eli kieli- ja kulttuuriopettajalle, jotka päiväkodit olivat valinneet. KieKu-opettajat pyysivät myös palautetta oppaasta niiltä päiväkotiryhmiltä, joissa ehtivät vieraila. Päiväkoteihin en palautelomaketta lähettänyt, sillä päiväkodit ja KieKu-opettajat olivat sopineet, että KieKu-opettajat keräävät palautteet päiväkodeilta. Lähetin myös KieKu-opettajille palautelomakkeen. Lisäksi KieKu-opettajat lähettivät oppaan kommentoitavaksi palautelomakkeen kera Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämiskoordinaattorille. Palaute kerättiin sähköisesti Google Forms -ohjelmistolla tehdyllä lomakkeella.

Palautelomaketta suunnitellessani pyrin muodostamaan mahdollisimman avoimia kysymyksiä, jotka eivät johdata vastaajaa tiettyyn suuntaan. Tarkoitukseni oli myös saada oppaasta mahdollisimman monipuolisesti erilaisia mielipiteitä, jonka vuoksi osa kysymyksistä on avoimia kysymyksiä, eikä vastaukseksi sovi kyllä tai ei. Pyrin valitsemaan palautelomakkeeseen sellaisia kysymyksiä, joiden kautta pystyn arvioimaan oppaan käytännöllisyyttä, oppaalle asettamani tavoitteiden toteutumista sekä, miten itse tuotos onnistui muiden näkökulmasta. Palautelomake sisälsi yhteensä kahdeksan kysymystä sekä lomakkeen viimeiseen kohtaan oli mahdollisuus kirjoittaa vapaasti palautetta oppaasta. Kysymykset on lueteltu alapuolella ja kysymysten alla vastaajien antamia palautteita kootusti.

1. Oliko oppaassa jotain uutta tietoa sinulle? Jos oli, niin mitä?

Se kuinka paljon on saatavilla tietoa eri uskontokunnista.

Jotkin materiaalivinkit olivat minulle uutta, esim. viikon tarinat.

Paljon uusia kirja- ja materiaalivinkkejä suoraan lasten kanssa käytettäväksi.

Uskontokalenteri ja juhlakalenteri olivat uusia minulle. Todella käytännöllisiä varhaiskasvatukseen.

2. Mitä hyötyjä koet oppaan tuovan sinulle työssäsi varhaiskasvattajana?

Paljon teorian tietoa ja todella hyviä valmiita toteuttamistuokioita. Oppaasta on varmasti todella paljon hyötyä, sillä oppaaseen on koottu kattavasti erilaisia vinkkejä, joita voi hyödyntää arjen katsomuskasvatuksessa.

Opas on erinomaisen kattava koonti siitä, mitä kaikkea katsomuskasvatus voi varhaiskasvatuksessa olla. Tulen varmasti palaamaan materiaalivinkkeihin vielä tulevaisuudessakin.

Valmiit tuokio ideat voi ottaa heti käyttöön, olivat todella hyviä kokonaisuuksia.

3. Tarkoituksenani oli saada tehtyä oppaasta mahdollisimman monipuolinen mutta selkeä ja helpokäyttöinen, tuoden esille erilaisia menetelmiä ja työskentelytapoja tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Vastasiko opas mielestäsi näitä tavoitteita?

Kyllä. Kuvitus oli selkeää ja opas eteni johdonmukaisesti.

Kyllä vastasi.

Kyllä vastasi, opas oli selkeä ja innostava.

4. Mitä mieltä olit oppaan sisällöstä ja aiheista?

Erittäin laaja kokonaisuus. Erinomainen sisältö ja hyvin valitut aiheet.

Opas eteni johdonmukaisesti lähtien teoriaosuudesta edeten konkreettisiin menetelmiin.

Sisältö oli lähellä varhaiskasvatuksen arkea, kuten kirja- ja musiikkivinkit.

Oppaaseen oli koottu ajankohtaisimpia materiaalivinkkejä.

Hyvää oli se, että esim. lattiakuva-menetelmästä oli kerrottu tarkemmin.

Oppaan sisältö oli kaiken kaikkiaan hyvin monipuolinen.

Oppaaseen oli saatu hyvin koottua käytännönläheisiä vinkkejä katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Vaikka oppaassa painotettiin paljon kristillisiä ja luterilaisia materiaaleja ja lähteitä, löytyi oppaasta myös muiden uskontojen käsittelyyn sopivia vinkkejä.

Sisällöt olivat keskeisiä teemoja, helppo yhdistää varhaiskasvatuksen arkeen.

5. Oliko opas mielestäsi helppolukuinen ja helposti ymmärrettävä?

Erittäin selkeä.

Kyllä.

Pääsääntöisesti oli. Ajoittain sisällysluettelosta löytyvät pääotsikot menivät sekaisin muiden otsikoiden kanssa. Esim. otsikoiden numerointi voisi auttaa havaitsemaan, että nyt siirrytään seuraavan pääotsikon pariin.

6. Mitä mieltä olit oppaan ulkoasusta?

Värikäs, hyvin kuvitettu. Mukava lukea.

Ulkoasu oli selkeä ja kuvitusten myötä opasta oli miellyttävä lukea.

Eri menetelmät oli helppo havaita keltaisista laatikoista.

Pidin erityisesti siitä, että konkreettiset työskentely- ja materiaalivinkit oli koottu erillisiin kehyksiin tai muulla visuaalisella keinolla irrotettu muusta tekstistä.

Kuvitus oli tekstiä mukavasti täydentävää.

7. Oppaan tarkoituksena on vastata kysymykseen ”Miten eri katsomuksiin voisi tutustua yhdessä lasten kanssa?”. Vastasiko opas mielestäsi tähän kysymykseen?

Erinomaisesti.

Todella hyvin.

Vastasi kiitettävästi.

Kyllä vastasi. Mikäli opas on suunnattu kunnalliseen varhaiskasvatukseen, olisi Opetushallituksen ohjeistuksen tunnustuksellisen katsomuskasvatuksen järjestämisestä hyvä näkyä myös oppaassa. Oppaassa voisikin vielä avata tarkemmin, missä kontekstissa voidaan hyödyntää esimerkiksi tunnustuksellista lastenkirjallisuutta ja missä taas ei.

8. Aiotko hyödyntää opasta työssäsi varhaiskasvattajana?

Todellakin aion hyödyntää.

Kyllä.

Kyllä, erityisesti materiaalipankkina.

Kyllä aion, heti ensi viikolla, kun on lapsen oikeuksien viikko.

Vastaajilla oli noin kuukausi aikaa tutustua oppaaseen ja antaa palautetta. Vastaukset käsiteltiin anonyymisti. Saatujen palautteiden mukaan opas toi uutta tietoa vastaajille ja se koettiin hyödylliseksi työ-

välineeksi. Oppaan sisältöön, aiheisiin ja ulkoasuun oltiin tyytyväisiä. Vastaajien mukaan opas oli suurelta osin helppolukuinen ja helposti ymmärrettävä. Erittäin hyvänä rakentavana palautteena tuli kuitenkin, että pääotsikot voisi numeroida, joka auttaisi paremmin hahmottamaan itse pääotsikot ja pääotsikoiden sisältöihin liittyvät alaotsikot. Pääotsikoiden numerointi oli mielestäni hyvä idea, jonka muutin vielä oppaaseen jälkikäteen. Vastaajat kokivat oppaan vastaavan sen tarkoitusta ja saatujen vastausten perusteella opasta aiotaan hyödyntää jatkossakin. Opas on myös saanut kiitosta. Alla kootusti vastaajien vapaasti antamia palautteita oppaaseen liittyen.

Todella hyvä, kattava ja monipuolinen opas varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen tueksi.

Oppaan kokonaisuus oli selkeä, hyvin jäsennelty ja mietitty.

Kirjavinkit ovat hyödyllisiä, helppo ottaa arjessa käyttöön, kun on valmiina kirjalista, samoin musiikki ja laulut.

Tuokiot olivat ihania kokonaisuuksia, tulee varmasti käyttöön.

Tekemäsi katsomuskasvatusoppaasi on todella monipuolinen ja antaa paljon hyviä vinkkejä varhaiskasvatuksen arkeen toteuttaa katsomuskasvatusta.

Olet tehnyt valtavan suuren työn kaiken tämän materiaalin kokoamisessa! Hienoa työtä!

Kiitos mahtavasta oppaasta.

4 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin kehittämistyöni onnistumista peilaten sitä alussa asettamiini tavoitteiseen, kehittämistyöni tarkoitukseen ja siitä saatuun palautteeseen. Lisäksi tarkastelen opinnäytetyöni luotettavuutta ja eettisyyttä.

4.1 Kehittämistyön tavoitteiden toteutuminen

Katsomuskasvatukseen liittyviä oppaita oli tehty jo muiden toimesta ennestään, joten minun tarkoituksenani oli erottua joukosta ja luoda jotain erilaista. Koen, että tämä toteutui hieman itsestäänkin, sillä jokainen opas on omannäköinen, tekijänsä näköinen. Mielestäni tekemäni opas erottuu muista oppaista siinä mielessä, että oppaan sisältö keskittyy katsomuskasvatuksen toteutuksessa hyödynnettäviin menetelmiin ja työskentelytapoihin.

Katsomuskasvatusoppaan tarkoituksena on antaa ideoita katsomuskasvatuksen toteuttamiseen päiväkotien henkilöstölle. Tarkoituksenani oli saada tehtyä oppaasta mahdollisimman monipuolinen mutta selkeä ja helppokäyttöinen, tuoden esille erilaisia menetelmiä ja työskentelytapoja tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Oppaan tarkoituksena on vastata kysymykseen ”Miten eri katsomuksiin voisi tutustua yhdessä lasten kanssa?”. Opas tarjoaa monipuolisesti materiaalia, erilaisia menetelmiä ja työskentelytapoja tueksi katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Myös saatujen palautteiden perusteella opas vastasi sen tarkoitusta.

Kehittämistyölleni muodostui kolme keskeistä tavoitetta. Yhtenä tavoitteena oli kunnioituksen ja ymmärryksen edistäminen eri katsomuksia kohtaan ja sen myötä myös tutustuminen omaan sekä itselle vieraisiin katsomuksiin. Katsomuskasvatuksen yhtenä tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan (Lamminmäki-Vartia ym. 2024). Oppaassa avataan myös lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä, mikä tukee myös katsomuskasvatuksen tavoitetta lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymisen tukemisesta. Opas tukee siis mielestäni katsomuskasvatuksen yleisten tavoitteiden toteutumista. Opas mahdollistaa moninaisten menetelmien ja työskentelytapojen kautta eri katsomuksiin tutustumisen, joka edistää myös lasten ymmärrystä ja kunnioitusta eri katsomuksia kohtaan. Tavoitteina oli myös osaamisen ja toiminnan kehittäminen niin seurakunnan kuin päiväkotien osalta sekä päiväkotien henkilöstön katsomuskasvatus

tietoisuuden vahvistaminen, jotta päiväkotien henkilöstö pystyisi entistä paremmin ja monipuolisemmin toteuttamaan katsomuskasvatusta osana päiväkodin toimintaa. Mielestäni oppaan kattava sisältö mahdollistaa osaamisen ja toiminnan kehittämisen sekä tukee myös sitä. Kattavan sisällön lisäksi oppaan sisältämä teoretieto aiheeseen liittyen vahvistaa katsomuskasvatukseen liittyvää tietoisuutta. Myös oppaan sisältämät monipuoliset menetelmät ja työskentelytavat lisäävät tietoisuutta katsomuskasvatuksen toteuttamisesta. Saadun palautteen perusteella opas toi uutta tietoa varhaiskasvattajille ja se koettiin hyödylliseksi, jonka myötä myös osaamisen ja toiminnan kehittäminen mahdollistuu. Tämä kertoo mielestäni myös siitä, että olen pystynyt lisäämään tietoisuutta katsomuskasvatuksesta oppaan myötä.

Olen tyytyväinen opinnäytetyöni tuotoksena syntyneeseen katsomuskasvatusoppaaseen kokonaisuudessaan. Oppaasta tuli mielestäni selkeä ja monipuolinen, mikä käy ilmi myös saatujen palautteiden perusteella. Sain koottua oppaaseen mielestäni monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja työskentelytapoja. Materiaalia oppaaseen oli kattavasti, joten myös oppaasta oli helppo saada kattava ja monipuolinen.

4.2 Luotettavuus ja eettisyys

Perehdyin jo heti opinnäytetyön alkuvaiheessa hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin sekä Arenen (2020, 14) tuottamaan opiskelijan muistilistaan opinnäytetyön eettisistä ohjeista. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin pyrin palaamaan aina ajoittain työn eri vaiheissa, jotta periaatteet varmasti toteutuvat. Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää, luotettavaa ja sen tulokset uskottavia ainoastaan, jos tutkimus on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2024). Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiin periaatteisiin kuuluu eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2024). Avaan näiden periaatteiden toteutumista tarkemmin alla olevassa kappaleessa.

Katsomuskasvatuksesta aiheena oli saatavilla melko paljon tietoa, joten lähteiden luotettavuutta tuli tarkastella tarkkaan. Pyrin keräämään tietoa luotettavista lähteistä, kuten varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa käsitteleviltä virallisilta Internet-sivuilta, laeista sekä varhaiskasvatussuunnitelmista. Pyrin olemaan mahdollisimman huolellinen ja tarkka aiheeseen liittyvää teoretietoa etsiessäni, jotta luotettavuus toteutuisi. Opinnäytetyön työstämisessä toimin rehellisesti, kunnioittaen hyvää tieteellistä käytäntöä. Lähdeaineistoista kerättyihin tietoihin olen viitannut asianmukaisesti sekä merkinnyt lähteet myös

oikeaoppisesti lähdeluetteloon noudattaen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö- ja kirjoitusohjeita. Arvostus näkyi niin opinnäytetyön tilaajaa, päiväkotien henkilöstöä kuin myös itse opinnäytetyön aihetta kohtaan. Opinnäytetyön käynnistämisvaiheessa laadin opinnäytetyösopimuksen, salassapitosopimuksen, sopimuksen oikeuksien siirrosta sekä tausta-aineiston luovutussopimuksen opinnäytetyön tilaajan kanssa. Opinnäytetyösopimuksesta kävivät ilmi sopijaosapuolten roolit, vastuut, oikeudet ja velvollisuudet. Sovimme opinnäytetyön tilaajan kanssa heiltä saatujen tausta-aineistojen säilyttämisestä ja käyttöoikeuksista sekä niiden asianmukaisesta hävittämisestä opinnäytetyön valmistuttua. Ennen oppaan suunnittelua keskustelimme Kallaveden seurakunnan lastenohjaajien esihenkilön kanssa hänen toiveistaan ja ajatuksistaan oppaaseen liittyen. Kysyin myös sähköpostitse alueen päiväkodeilta heidän toiveitaan ja ajatuksiaan oppaaseen liittyen. Pidin säännöllisesti yhteyttä kyseiseen esihenkilöön ja pidin hänet ajan tasalla oppaan etenemisestä. Mielestäni ajatusten kuuleminen ja huomioiminen on tärkeää ja oleellista, sillä varhaiskasvatuksen ammattilaisina heillä on varmasti enemmänkin kuin itselläni ymmärrystä ja tietoa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan toteuttamisesta. Pohdin myös omia näkemyksiä eri katsomuksia kohtaan ja pyrin pitämään oppaan sisällön objektiivisena, muun muassa tarkastellen aihetta ilman ennakkoluuloja.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Katsomuskasvatusoppaan työstäminen oli kaiken kaikkiaan erittäin mielenkiintoista ja opettavaa. Niin kuin edellä jo mainitsin, katsomuskasvatus käsitteenä oli jossain määrin itselleni tuttu, mutta laajempaa teorian tietoa aiheeseen liittyen minulla ei alkujaan ollut. Aihe tuntui ajoittain haastavalta, sillä teoriatieta aiheeseen liittyen oli paljon eri sivustoilla, joka asetti myös osittain haasteita materiaalin valitsemisen ja rajaamisen suhteen. Toisaalta aiheeseen liittyvän teorian tiedon runsaus oli myös positiivinen asia opinnäytetyöni kannalta, sillä teoriatieta ja materiaalia löytyi helposti ja vaivattomasti, joka sujuvoitti opinnäytetyöprosessia. Oppaan sisältöjä suunnitellessani pohdin paljon, mitä asioita olisi tärkeä tuoda ilmi, mitä aiheita ja menetelmiä haluan nostaa esille. Konkreettiset tavoitteet ja oma ajatukseni siitä, millaisen oppaasta haluan toimivat hyvänä pohjana katsomuskasvatusoppaan työstämiselle. Aiheena katsomuskasvatus kiinnosti minua paljon, minkä vuoksi myös mielenkiinto aiheen tutkimista kohtaan säilyi koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Katsomuskasvatus on ajankohtainen aihe ja eri katsomukset ympäröivät meitä. Päiväkodeissa on eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia, jonka vuoksi on myös erityisen tärkeää tutustua yhdessä lasten kanssa eri uskontoihin ja kulttuureihin tiedon kasvattamiseksi, ennakkoluulojen poistamiseksi ja yhdenvertaisuuden tukemiseksi. Kasvava moninaisuus niin yhteiskunnassamme kuin varhaiskasvatuksessa vaatii myös ammattilaisilta uusia toimintatapoja, kykyä sopeutua, oman osaamisen ja toiminnan kehittämistä, avoimuutta uusia asioita kohtaan sekä ajantasaisuutta, kuten omien tietotaitojen päivittämistä.

Katsomuskasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa ei kuulu ainoastaan seurakunnan varhaiskasvattajille. Sen ei myöskään pitäisi rajoittua ainoastaan seurakunnan varhaiskasvattajien järjestämiin tuokioihin. Ajattelisin kuitenkin, että seurakunnan ja päiväkotien yhteistyö on merkityksellistä, joten on myös tärkeää, että seurakunnan varhaiskasvattajat voivat vieraillla päiväkodeissa ja toteuttaa myös omalta osaltaan katsomuskasvatusta.

Katsomuskasvatusoppaan työstämisen myötä tietämykseni aiheesta lisääntyi huomattavasti ja sen merkitys varhaiskasvatuksessa avautui minulle aivan uudella tasolla. Katsomuskasvatuksen toteuttaminen osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa on merkityksellistä lapsen kasvun ja oppisen kannalta niin siinä hetkessä kuin myös tulevaisuuden kannalta. Varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatuksen toteuttaminen tukee osaltaan lasten elämäntaitoja, jotka voivat kantaa myös myöhemmin elämässä.

Katsomuskasvatuksen toteuttaminen tukee muun muassa yhdessä tekemistä ja toimimista, vuorovaikutus- ja ryhmätyöskentelytaitoja sekä uusien asioiden oppimista. Oppaan työstämisen myötä tietämykseni syventyi myös katsomuskasvatuksessa hyödynnettävien menetelmien osalta. Katsomuskasvatuksen toteuttamiseen ei ole vain yhtä tiettyä tapaa, vaan sitä voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja menetelmin. Sen toteuttamisessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon lapset, heidän ikänsä ja kehitystasonsa. Aiheita tulisi tarkastella lapsen tasoisesti. Opas toimii tukena ja antaa ideoita katsomuskasvatuksen toteuttamiseen, mutta opasta ja sen sisältöjä voi jokainen ryhmä muokata itselleen sopivaksi.

Mielestäni katsomuskasvatusopas tukee pysyvää muutosta siinä mielessä, että ainakin jatkossa päiväkotien henkilöstöllä on mahdollisuus, keinot ja tieto toteuttaa katsomuskasvatusta entistä paremmin ja monipuolisemmin. Pysyvän muutoksen kannalta on tärkeää, että niin seurakunnan kuin myös päiväkotien varhaiskasvattajat osallistuvat kehittämiseen ja uusien toimintatapojen luomiseen.

Opinnäytetyöprosessi on kokonaisuudessaan syventänyt ja kehittänyt osaamistani. Opinnäytetyöprosessi on syventänyt osaamistani tiedonhankinnan ja tiedon analysoinnin osalta. Koen myös arviointikykyäni kehittyneen, sillä pyrin tarkastelemaan asioita laajemmin eri näkökulmista. Myös ammatillinen reflektointikykyäni sekä kriittinen ajattelu ovat kehittyneet. Lisäksi koen, että olen oppinut pohtimaan asioita syvällisemmin ja eri näkökulmista. Opinnäytetyöprosessi on vaatinut itseltäni paljon aikaa, joka on myös opettanut pitkäjänteiseen työskentelyyn.

Opinnäytetyöprosessi kehitti osaltaan omaa ammatillista kasvuani eri osa-alueilla. Koen, että opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan vahvisti oman alan asiantuntijuutta, tietämystä ja käytännön taitoja entisestään, muun muassa alaan liittyvien ja sitä ohjaavien lakien sekä työssä käytettävien menetelmien osalta. Myös kyky hyödyntää tietoa ja oppimista sekä hankkia ja jäsentää tietoa eri lähteistä on kehittynyt. Koen, että ammatilliseen kasvuun liittyy myös yhteistyön ja työelämän kehittäminen, joka sisältyi myös kehittämisprosessiin. Opinnäytetyöprosessi kehitti osaamistani myös ajanhallinnan ja kokonaisuuksien hallinnan osalta. Myös reflektiivisyyden taito kehittyi entisestään, mikä näkyi oman ajattelun ja toiminnan tarkastelussa. Lisäksi koen itsereflektoinnin taidon kehittyneen, mikä näkyi muun muassa kyvyssä arvioida omaa oppimistani ja toimintaa opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Opinnäytetyöprosessi ja sen myötä kehittynyt ammatillinen kasvu edisti myös oman ammatti-identiteettini kehittymistä.

Peilasin omaa ammatillista toimintaa ja osaamista, opinnäytetyöprosessia sekä opinnäytetyön tuotoksena syntynyttä katsomuskasvatusopasta sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin,

sillä ne kuvaavat sosiaalialalla tarvittavaa osaamista. Opinnäytetyön myötä pyrin edistämään yhdenvertaisuutta, moninaisuutta ja tasa-arvoa. Opinnäytetyö on myös lisännyt omaa ymmärrystäni kulttuurista moninaisuutta kohtaan. Opinnäytetyön tilaajan sekä muiden toimijoiden kanssa keskustellessa ja yhteydenpidossa toimin ammatillisesti, kunnioittaen jokaista osapuolta. Niin varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät velvoitteet kuin myös katsomuskasvatuksen ja sen toteuttamisen perusteet perustuvat määräyksiin, lainsäädäntöön ja kansallisiin sopimuksiin. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää tunnistaa ja tiedostaa työtä ohjaavat keskeisimmät lait. Pyrin nostamaan opinnäytetyössäni esille aiheeseen liittyvät keskeisimmät lait, sopimukset ja ohjeistukset. Näihin lakeihin, sopimuksiin ja ohjeistuksiin tutustuminen vahvisti entisestään lainsäädäntö tietoisuuttani. Opinnäytetyön tuotoksena syntyneen katsomuskasvatusoppaan kautta pyrin edistämään niin yksilöiden kuin yhteisöjen asemaa tuomalla näkyväksi eri katsomuksia ja uskontoja tiedon kasvattamiseksi, ennakkoluulojen poistamiseksi ja yhdenvertaisuuden tukemiseksi. Opas tukee ennaltaehkäisevää työtä ja kestävästä kehityksestä, sillä varhaiskasvatuksessa toteutuva katsomuskasvatus auttaa lasta ymmärtämään moninaisuutta paremmin, joka voi kantaa myös myöhemmin elämässä. Opas tukee myös osaltaan osallisuutta, muun muassa oppaan sisältämien eri työskentelyjen kautta. Myös asiakaslähtöisyys näkyi osana opinnäytetyöprosessia. Jo opinnäytetyön alkuvaiheessa kyselin niin opinnäytetyön tilaajan kuin päiväkotien ajatuksia ja toiveita katsomuskasvatusoppaan suhteen. Opasta tehdessäni pyrin ajattelemaan oppaan käytännöllisyyttä päiväkotien näkökulmasta, minkälainen opas palvelisi nimenomaan päiväkoteja parhaiten. Katsomuskasvatusoppaan työstämisen myötä pääsin myös kehittämään päiväkotien ja seurakunnan toimintaa asiakaslähtöisesti. Oppaan kautta pyrin vastaamaan päiväkodeilta esiin nousseeseen tarpeeseen. Esille nousseen tarpeen perusteella suunnittelin päiväkodeille katsomuskasvatusoppaan oman asiantuntemukseni sekä kerätyn tiedon pohjalta kehittämällä päiväkotien toimintaa. Toimin kehittämistyötä toteuttaessa hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti. Työn laatua ja tuloksia arvioin saadun palautteen perusteella.

LÄHTEET

- Arene. 2020. *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Opinnäytetyön eettiset ohjeet. Opiskelijan muistilista. Helsinki: Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Saatavissa: <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>. Viitattu 14.10.2024.
- Castillo, K., Ylitapio-Mäntylä, O., Mikkonen, J. & Kuorilehto, M. 2021. Tilaa toisen kohtaamiselle vai tilaa toiseuttaa? Katsomuskasvatuksen merkityskerrokset varhaiskasvatussuunnitelmissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(3), 93–120. Saatavissa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114172/67371>. Viitattu 5.10.2024.
- Gyekye, M. & Lamminmäki-Vartia, S. 2017. Kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoinen näkökulma varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun. Teoksessa T. Haapasalo ym. (toim.). *Varhaiskasvatus katsomusten keskellä*. Helsinki: Lasten Keskus, 97–126.
- Helenius, T. 2020. *Katsomuskasvatusmateriaalikansion koostaminen Kempeleen seurakunnan yhteistyöpäiväkodeille*. Centria-ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/341376/Helenius_Tiia.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 17.9.2024.
- Kaarre, K. & Miettinen, T. 2019. *Käsi kädessä kohti katsomuksia. Opas katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/168531/Kaarre_Kareniina_Miettinen_Teija.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 19.8.2024.
- Kiiskinen, H. & Brisson, A. *Uskonnonvapaus*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa: <https://okm.fi/uskonnonvapaus>. Viitattu 8.10.2024.
- Kuopion kaupunki. 2024. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Saatavissa: <https://www.kuopio.fi/uploads/2024/09/kuopion-kaupungin-varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>. Viitattu 11.9.2024.
- Lamminmäki-Vartia, S., Castillo, K. & Lahtinen, D. 2024. *Perusteltua katsomuskasvatusta – Miksi?* Helsinki: Opetushallitus (OPH). Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusteltua-katsomuskasvatusta-miksi>. Viitattu 3.6.2024.
- Lamminmäki-Vartia, S. *Katsomuskasvatukseen liittyviä käsitteitä*. Helsinki: Opetushallitus (OPH). Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/LIITE_katsomuskasvatukseenliit-tyv%C3%A4tk%C3%A4sitteet.pdf. Viitattu 4.6.2024.
- Lamminmäki-Vartia, S. & Kuusisto, A. 2019. Päiväkodissa katsomuskasvatus on kaikille lapsille yhteistä. *Teologia.fi*. Teema 2019/2: Katsomuskasvatus. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa: <https://teologia.fi/2019/05/paevakodissa-katsomuskasvatus-on-kaikille-lapsille-yhteista/>. Viitattu 3.10.2024.

Lamminmäki-Vartia, S. & Lahtinen, D. 2024. *Suunnitelmallista katsomuskasvatusta – Miten?* Helsinki: Opetushallitus (OPH). Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/suunnitelmallista-katsomuskasvatusta-miten>. Viitattu 3.6.2024.

Opetushallitus 2018a. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf. Viitattu 17.9.2024.

Opetushallitus. 2018b. *Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa*. OPH-55-2018. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisista-tilaisuuksista.pdf. Viitattu 4.10.2024.

Opetushallitus. 2022. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. 3. muutettu painos. Turenki: Hansaprint Oy. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf. Viitattu 10.9.2024.

Saarinen, E. *VASU kirkossa*. Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavissa: <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/06/Vasu-kirkossa.pdf>. Viitattu 19.8.2024.

Sanastokeskus ry. 2020. TEPA-termipankki. YK. Helsinki: Sanastokeskus ry. Saatavissa: <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/yk>. Viitattu 14.10.2024.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus*. Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavissa: <https://evl.fi/sanasto/varhaiskasvatuksen-katsomuskasvatus/>. Viitattu 4.10.2024.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 8.10.2024.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2024. *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>. Viitattu 14.10.2024.

Unicef. *Lapsen oikeuksien sopimus*. Helsinki: Suomen UNICEF ry. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/>. Viitattu 9.10.2024.

Uskonnonvapaus.fi. 2024. Mitä uskonnonvapaus on? Saatavissa: <https://uskonnonvapaus.fi/artikkelit/mita.html>. Viitattu 8.10.2024.

Uskonnonvapauslaki. 6.6.2003/453. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453>. Viitattu 8.10.2024.

Uskontokasvatus.net. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa. Viitattu 19.8.2024.

Utajärven kunta. 2019. Utajärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Saatavissa: https://www.utajarvi.fi/tiedostot/sivistyspalvelut/P%C3%A4iv%C3%A4hoito/Utajarven_Vasu_2019.pdf. Viitattu 5.10.2024.

Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>. Viitattu 4.6.2024.

Yhdenvertaisuuslaki. 30.12.2014/1325. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>. Viitattu 8.10.2024.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991/60. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopiteksti/1991/19910060/19910060_2#idm46111190908016. Viitattu 9.10.2024.